

Breda Varl  
Maribor

## ILUSTRACIJE URŠKE STROPNIK

Prvo knjižno delo z ilustracijami Urške Stropnik (roj. 1973) je zanimiva knjiga Roka Polesa *O treh netopirjih*, ki jo je izdalo Založništvo Pozoj iz Velenja leta 1998. Zgodba je legenda iz Šaleške doline in temelji na zgodovinskih podatkih; je zabavna in igriva, postavljena v mistični čas srednjega veka. Likovni pristop Stropnikove je že na samem začetku celosten: s tem imam v mislih njen odnos do literarne predloge, ki narekuje celotno oblikovanje knjige: od izbire formata (ta je bil verjetno določen s strani založnika), postavitve strani, lege tiskarskega stavka, določitve paginacije do ilustracij. Že ob prvem pogledu bralec in opazovalec zana, da gre za zgodbo iz starih časov, podano s svežo likovno podobo sedanjosti. Prva zanimivost, ki spominja na »nekoč«, je dvokolonsko postavljeno besedilo, kot ga poznamo iz rokopisnih knjig srednjega veka, druga pa iluminacija prvih črk v besedah novega odstavka. Zanimiva je tudi tonska obroba posameznih strani, kar zagotovo zmehta kontrast črne pisave na belem papirju. Ko umešča ilustracijo na določena mesta, je ne postavi togo, enolinijsko, pač pa se s kakšnim detajlom poigrava v bližnji prostor ali z njim kar posega v besedilo.

Že prvo delo nakazuje njen prepoznavni likovni stil, ki je izrazito ploskovit, enoprostoren z enostavno formo, stilizirano skoraj do geometrijskih likov (krog, kvadrat, pravokotnik). Glavno izrazno sredstvo je linija, ki je vedno črna in omejuje prostor v zaključeno, vsebinsko smiselno površino. Ta je pobarvana v tehniki tempere. Neintenzivnost barv, lahko bi rekla celo monotonija, zabriše globino in daje vtis dejanske srednjeveške iluminacije.

Ilustracije za knjigo *O treh netopirjih* so bile osnova za diplomsko delo Urške Stropnik na oddelku za likovno pedagogiko Pedagoške fakultete v Mariboru, kjer je leta 1999 tudi diplomirala.

V svojem drugem ilustratorskem delu, *Kako so nastale ZDA* Milana Dekleve (izdalo jo je Založništvo Pozoj, Velenje, 1998), ostaja Urška Stropnik zvesta usmeritvi, ki jo je nakazala v svojem prvencu. Tudi tukaj rešuje knjižno stran kot celostni likovni problem; določi zrcalo strani, vanj umesti besedilo z določeno tipografijo in ilustracije. V omenjenem delu jih je enajst in nobena ne presega prostorske omejitve zrcala, vse so naslonjene na spodnji rob in tako energično določajo težišče celotni kompoziciji knjižne strani. Izjema je le peta ilustracija, kjer nebotičnik na desni krepko poskoči v nebo izven okvirja slike, da bi s tem le še poudaril svojo nadoblačno višino, vendar ostaja v okvirih določenega formata

zrcala. Prvi dve ilustraciji, kjer se nam predstavijo glavni junaki, in zadnja, so kot igralne karte. Njihovo obliko in format določa barvna obroba, ki pri preostalih osmih slikah postane stalnica. Ob ilustraciji z nebotičnikom so še tri take, ki si na zgornjem delu dovolijo dinamičen skok čez rob, vendar ne posegajo v besedilo. Od prvih, srednjeveško naravnanih ilustracij, se druge ločijo predvsem po večji intenziteti barv, kontrastih, čuti pa se tudi precejšnja svoboda in lahkotnost v kompoziciji. Stilno ostaja slika še vedno izrazito dvodimenzionalna, torej ploskovno rešena, zaradi večje intenzitete barv pa že pridobiva tudi tretjo dimenzijo, globino. Slike so v tehniki tempere. Posamezni liki na njih pa so obrobljeni s sedaj za Stropnikovo že značilno črno linijo.

Pri ilustracijah v knjigi *Kako so nastale ZDA* se pojavi še en nov element: to je humor; ki jo spremlja pri večini njenega kasnejšega ilustriranja.

Izredno zanimiva je likovna oprema zbornika *Odpadek naj ne bo samo odpadek*, ki ga je leta 1999 izdala Medobčinska zveza prijateljev mladine Velenje, ERICo Velenje in Inštitut za ekološke raziskave kot projekt osnovnošolskega izobraževanja učencev šestih razredov osnovnih šol občin Velenje, Šoštanj in Šmartno ob Paki. Brošura formata 12 × 16 cm na prvi pogled deluje bolj tipografsko kot ilustratorsko. Že pri svojih prvih edicijah nam Urška Stropnik nakaže smer zelo dinamičnega oblikovanja črk, ki niso samo berljivo prepoznavni likovni znaki, pač pa postanejo nosilke črno-belih podob, igrivo razvrščenih v besede. Črke tako dobijo nove vrednosti v obliki sami, poudarku intenzitete, polnosti... Zdi se, kot da so brez reda nametane v vrsto velike in male črke, tiskane in pisane, pozitivno pa tudi negativno zabeležene (na črnem polju bela izstopajoča črka)

Humor je osnovno izhodišče v večini ilustracij priročnika h kurikulu za vrtce, ki ga je uredila Ljubica Marjanovič Umek z naslovom *Otrok v vrcu*. Priročnik je zanimivo vizualno razdeljen po poglavjih, tako da se uporabnik priročnika v njem hitro znajde. Stropnikova je poglavja ločila po barvah, ki jih skozi vso knjigo podlaga, obroblja ali v njih piše. Tako ilustracije z barvnimi obrobami zaživijo pred nami kot na steno obešene slike v bolj ali manj širokih okvirjih.

Ilustracije same so še vedno ploskovne, dvodimenzionalne, zanimivo pa je, da se v več primerih nalagajo druga za drugo ali v skupini po tri, da bi nam lažje govorile oziroma kazale proces dogajanja. Tako delujejo kot strip ali še bolj kot gibljive slike animiranega filma. Večina ilustracij v knjigi je risana na belem ozadju in v tem kontekstu se zdi, kot da na ozadju nekaj manjka, da bo na ozadje še nekaj prišlo. Ponekod je to »nekaj« tudi dodano: dodano je besedilo, ki razlaga ali pojasnjuje vsebinsko dogajanje na ilustraciji. Zanimivo je še nekaj: pri ilustriranju poljubnega literarnega besedila je likovnik večinoma svoboden in pri ilustriranju sledi svoji intuiciji, sledi svojemu razumevanju besedila in svojim likovnim videnjem razumljenega. V pričujočem priročniku pa je bila ilustratorica vodena: ilustracije v priročniku kažejo točno to, kar so avtorji besedila želeli. Lahko bi rekla, da je bila na nek način omejena. V načinu slikanja pa si seveda ostaja zvesta, ostaja prepoznavna. Riše linijsko in tonsko zapolni ploskve, ki nastanejo s sklenjeno črto. Slike ostajajo uokvirjene, statične in nikjer ne skačejo preko roba, kar smo pri zgodnejših delih že srečali. Popolnoma enakovredno ilustracijam v osmih sklopih, poglavjih, je v knjigi prisotna tipična tipografija, ročno risane črke, sestavljene v zanimive besedno-likovne kompozicije. Tudi tu ostajajo črno-bele, vendar je celoten zapis kasneje podložen s tonsko osnovo posameznega tematskega sklopa in omili močan črno-beli kontrast. V pričujočem delu se značilna

tipografija Urške Stropnikove še močnejše vtisne v bralčev spomin, mislim da že postaja njena primarna karakteristika.

Pri mariborskih Obzorjih je izšlo kar nekaj del, namenjenih najmlajšim, ki so kombinacija slikanice in pobarvanke: *Pobarvajmo pomlad*, *Preštej in pobarvaj*, kjer je Stropnikova prisotna kot sedaj že stilno suverena in prepoznavna avtorica. Ista založba je izdala tudi slikanico *Drevo srca* Bine Štampe Žmavc. V njem avtorica pravzaprav nagovarja vse bralce ne glede na njihovo starost. Ilustratorica pa na otrokom jasen in prepoznaven način vizualizira zgodbo. Ilustracije (skupaj jih je sedem) so upodobljene obojestransko, to pomeni, da ob odprti knjigi zaobjamejo celoto. Črna risba, zapolnjena s tonom, se tokrat v treh nivojih steka v ozadje. Tako s tremi ploskovnimi nivoji dobimo globino. Za primerjavo naj povem, da tak pristop vizualno deluje kot lutkovni paravanski oder v treh nivojih, planih, ali treh pozicijah igranja: v prvem sta v večini slik dedek in Tili, glavna akterja zgodbe, v drugem planu so vsebinski dogodki, vzroki in posledice dogajanja, v zadnjem, tretjem planu pa je le še vizualni dodatek zgodbe, dodatek, ki je potreben za bolj detajlno razumevanje ali za lažjo vizualno berljivost, prepoznavnost vsebine. Knjiga govori o ljubezni in dajanju: več daješ, večje srce imaš. Likovni simboli, kot so srčki, rožice, ptički in čebelice, s katerimi nas ne samo ob Valentinovem, ampak že vse leto napadajo trgovci in reklamirji, kaj kmalu postanejo ikone kiča in banalnosti, so v obravnavani knjigi podani prijetno, sveže, barvno in oblikovno drugače. Veliko srce, ki se razdaja, ni rdeče, kot smo vajeni, pač pa oranžno z veliko roza pentljo, ki se kot paket razpošilja na vse strani sveta. Razpošiljajo se majhni srčki kot božični piškoti, ki se jih preprosto moraš razveseliti. Naslednji kompoziciji sta razdeljeni ena na štiri, druga na tri samostojne, z linijo omejene tabelne slike, ki jih v zadnjem planu neba ali ozadja združujejo oblački. Plavajo preko omejitvenih črt in zdi se, kot da lebdiyo v prvem planu. Slike so v tehniki akrila na papirju, naslikani liki pa so obrobljeni s črno linijo. Tu in tam kakšno ilustracijo dopolnjuje ornament, postavljen ob robu strani kot protiutež težišču slike, včasih pa je vizualna ločnica med ilustracijo in besedilom. Prav v tej ediciji se je ilustratorica Urška Stropnik pokazala kot suverena soavtorica, ki s svojim načinom razmišljanja in vizualnega podajanja soustvarja in nadgrajuje literarno predlogo.

S Stropnikovi lastno dinamiko in barvitostjo slike je opremljen tudi učbenik angleškega jezika za 4. razred osnovne šole *My sails*, ki je prav tako izšel pri mariborski založbi Obzorja Za razliko od priročnika za vrtnice, kjer se še čuti podrejenost vsebini, se je v tem angleškem učbeniku ilustrativno tako razmahnila, da se bralcu zdi, kot da je ilustracija narekovala vsebino knjige. Knjiga na prvi pogled deluje kot slikanica ali bolje kot strip, saj je vsaka stran dobesedno napolnjena z ilustracijami: živopisanimi, dinamičnimi v kompoziciji, humornimi v postavitvah in odnosih. Liki imajo kot v stripu ob sebi oblačke z dialogi, ob sličicah je uporabljena različna tiskana tipografija, kar v celoti ustvari sodoben in otrokom všečen učbenik.

Nekaj več besed namenjam slikanici *Grajski muc Tigi* – sprehod skozi pokrajinski muzej Maribor za majhne obiskovalce avtorice Valentine Varl, ki ga je Pokrajinski muzej Maribor izdal leta 2001. Namenjen je otrokom pa tudi staršem, vzgojiteljem in učiteljem, ki pripeljejo otroke v muzej. V slikanici so prikazane glavne muzejske zbirke, skozi katere nas vodi grajski maček. Ilustracije v poenostavljeni, stilizirani obliki vizualno kažejo bistvene predmete posamezne zbirke.

Vse ilustracije so grajene obojestransko, na odprto knjigo, čeprav vsebinsko na nekaj mestih obdelujejo po dve zbirki, kompozicija deluje kot celota. V ilustracijah se prvič kažejo poskusi globinskega podajanja. Verjetno je vsebina sama zaradi jasnejše in bolj prepoznavne likovne govorice narekovala tak pristop. Že na prvi ilustraciji, ki prikazuje grajska vrata, torej vhod v muzej, skozi katerega se vidi v grajski atrij, kasneje pa še na tretji (etnografska zbirka) in zadnji (muc Tigi zaspil na grajskih arkadah), opazimo svetljenje osnovnega tona in s tem začetek ali poskus globinskega, torej trodimenzionalnega načina upodabljanja. Hiša in zibka na tretji ilustraciji, ki prikazuje etnografsko zbirko, sta pri Stropnikovi prvič podani perspektivično, tako da vidimo ob sprednji ploskvi še stransko. V muzejski zbirki, ki prikazuje opremo, svečnike in slike, vidimo Tigija, ki je pravkar smuknil skozi odprta vrata. Vratno krilo vidimo odprto v prostor. Na spodnjih ploskvah nekaterih ilustracij, ki predstavljajo tla, avtorica vnese nekaj ornamentalnih elementov, ki opredeljujejo vodoravno ali navpično lego naslikane ploskve. Kljub večinoma ploskovno rešenim slikam pa ta poskus nakazovanja tretje dimenzije gotovo pomeni prelomnico v načinu avtoričinega ilustriranja. Še na eno posebnost bi opozorila: angelček iz umetnostnozgodovinske zbirke je kljub ploskovnosti v linijah podan bolj baročno zaokroženo in ni grajen iz stiliziranih geometrijskih likov (krog, trikotnik, kvadrat ...), ki so za Stropnikovo tako značilni. Slike so sedaj že ustaljeno upodobljene z akrilom na papir, obrobljene s črno linijo, ozadje pa niha med belimi, nežnorumenimi in modrozelenimi toni. Barvna ploskev je izrazito intenzivna, zanimivo pa je, da je tokrat uporabila manj primarnih in sekundarnih barv (rumena, modra, rdeča, oranžna ...) in veliko več različnih, niansiranih tonov rjave, pariško modre, sivozelene ... Slike delujejo barvno polno in bogato, vendar v tonaliteti umirjeno in resno. Z ilustracijami za slikanico *Grajski muc Tigi* se je Urška Stropnik lani predstavila na Slovenskem bienalu ilustracij v Ljubljani.

Iz zbirke Lutkovni oder, ki jo izdaja mariborska založba Aristej moram omeniti knjigo *Od kozlička do volička*. To je zbirka pesmic hrvaške avtorice Jadranke Kunčič Bandov, ki jo je v slovenščino prevedel Milan Vincetič. Pesmice so pisane v dialogu in tako primerne za dramatizacijo v vrtcih in osnovnih šolah, za govorne vaje in igro. Ilustracije, s katerimi je vsaka pesmica dopolnjena, so ponovno naslikane ploskovno, dvodimenzionalno in so kot take izjemno dobra predloga za plosko lutko, s katero lahko otroci veliko lažje komunicirajo in igrajo. Ilustracije so nameščene na spodnji rob knjižnega lista v živo in predstavljajo statično komponento vsake strani. Posebej bi izpostavila podobo krave in različnih mišk, tudi žabe in lev so naslikani dinamično in barvito. Barvni nanosi so ploskovni, kolorit pa spet pisan z večinoma osnovnimi primarnimi in sekundarnimi barvami. V knjigi se v naslovih pesmic znova pojavi iskriva tipografija Urške Stropnik, s pomešanimi velikimi in mali črkami, barvnimi s črno obrobo. Slike odlikuje humorni pristop tako v kompoziciji ali postavitvi odnosov med figurami kot v detajlu.

Ob bežnem pogledu na ustvarjanje Urške Stropnik bi jo lahko v načinu slikanja primerjali z Božom Kosom ali z znanim češkim ilustratorjem Josefom Laddo, izhajajočim iz češkega kubizma tridesetih let. Ob natančnejšem poglobljanju v njeno delo in razčlembi pa vidimo, da gre Stropnikova povsem svojo likovno pot, ki jo neprestano dopolnjuje in nadgrajuje, zato ostaja v slovenskem likovnem prostoru prepoznavna.

## **Summary**

### **THE ILLUSTRATIONS OF URŠKA STROPNIK**

Already the young illustrator's first work, published in 1998, indicated her recognizable artistic style. It was very innovative for Slovenia: extremely flat, single-spaced with simple forms that were stylized almost to the point of geometric shapes (circle, square, rectangle). Her main means of expression is the line, which is always black and limits the space into a closed surface that makes sense in terms of content as well. With her specific experience, reflection and visual creativity Urška Stropnik co-creates and at the same time adds to the value of the literary works which she illustrates.